

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ ЧУЖД ПРОИЗХОД В ПЛЕВЕНСКО

Анелия Петкова

Местните имена в Плевенско (бившата Плевенска околия) досега не са проучвани. Предлаганата статия е част от по-голямо изследване на топонимите в този регион. Бившата Плевенска околия включва 55 селища: *Аспарухово, Беглѐж, Биволѐре, Божѹрица, Борислав, Бѹхот, Брестовѐц, Брѹшляница, Букѹвлѹк, Бъркѹч, Вѹлчитрѹн, Върбѹца, Гѹрен Дѹбник, Гѹрна Митрополѹя, Гортѹлово, Градѹна, Грѹвица, Дисѐвица, Дѹлен Дѹбник, Дѹлна Митрополѹя, Згѹлево, Злокѹчене, Кѹменец, Катѐрица, Коѹловци, Комѹрево, Крушовица, Къртожабене, Кѹшин, Лѹскар, Лѹвски, Николаѐво, Обнѹва, Оѹърне, Опанѐц, Орѹховица, Пелишѹт, Пѐлово, Петѹрнѹца, Писарѹво, Плѐвен, Подѐм, Пѹрдим, Рѹдишево, Рѹлево, Рѹбен, Слѹвовица, Слѹвяново, Старосѐлци, Тѹдорово, Тѹтлебен, Трѹстенѹк, Тученѹца, Тѹрнене, Ясен.*

Задълбоченият анализ на местните имена показва, че в основната си част те са от домашен произход и че не е прекъсната връзката между старата славянобългарска и новата българска топонимия (топонимите от домашен произход са обект на друга статия от същата авторка – вж. П е т к о в а 2006: 264–276). Топонимията в Плевенско регистрира и немалък брой МИ от чужд произход, като на първо място се очертават МИ от турски, арабски и персийски произход. *Целта* на настоящата статия е да представи влиянието на различни езици върху топонимията на изследвания район.

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ ТУРСКИ ПРОИЗХОД

В тази категория местни имена се включват не само МИ от турски произход, но и топоними, образувани от заети от турски език или адаптирани на турска езикова почва апелативи и антропоними от арабски и персийски произход. В отделни групи се представят по-типични местни имена с арабски и персийски произход, но категоричното им разграничаване е невъзможно, тъй като и при едносъставните, и при многосъставните топоними се откриват компоненти с различен произход – турски, арабски, персийски.

ЕДНОСЪСТАВНИ

1. Отапелативни МИ.

а. Първични от готови лексикални единици. Една голяма част от тях са български по употреба, тъй като, макар и заети, се членуват с българска членна морфема: *Адата, Акчара, Бакъра, Балъклия, Балтълъка, Бахчата, Бейгирча, Беклемето, Бента, Бостаните, Буджациите, Бурѹна, Герѹза, Гечита, Гьола, Гювеча, Дарака, Ерика, Кайрака, Калдъръма, Калето, Келемето, Корѹя, Кѹза, Кѹнка, Мираш, Ормана, Сайте, Сайвана, Сарая, Совата, Табята, Таилъка, Тепсията, Узунджа, Хайдука, Чайра, Чайрите, Чакъла, Чардака, Чаршията, Чекръка, Ялията.*

б. Вторични имена, образувани с помощта на суфикси с топонимична функция: *Балталъка, Бозалъка, Кеневлък, Кирезлика, Кованлък, Кютлѹка, Соватлъка, Тараклъка, Япраклъка.*

2. МИ от прилагателни.

а. Първични: *Кючѹка.*

3. Отантропонимични:

а. Първични – изцяло от ЛИ и Пр.: *Алича, Карабаша, Палѹза, Топѹла, Янчоолу, Янъка.*

б. Вторични – от ЛИ, Пр. и РИ: *Чардалък, Чѹмлекчия.*

МНОГОСЪСТАВНИ МЕСТНИ ИМЕНА ОТ ТУРСКИ ПРОИЗХОД

1. Двусъставни МИ. Те се разпределят в няколко групи:

а. МИ от съществително + съществително, напр. *Али бунѹр, Баба гьѹл, Иса агѹ, Картѹл байр, Кирпич гьѹл, Курт тарла, Мешѹ тарла, Сътма чешма, Сюлейман дерѹ, Татѹр гьѹл, Таушѹн дерѹ,*

Топуз орман, Чалъ бунар, Чалъ соват, Чатал дерѐ, Ченгенѐ сарай, Чим гьол, Янък байр.

б. МИ от прилагателно и съществително, напр. *Ак бозалък, Астъ бунар, Бала байр, Бююк мешѐ, Дейрин чукур, Домузлу буджак, Ени къдй, Карà орман, Карà чумѐн, Кованджй гьол, Коджà кър, Куру дерѐ, Сър пазар.*

в. Елиптически имена, получени от трисъставни имена с изпадане на третия компонент, напр. *Кючук куру (гьол).*

г. Следложни МИ. В турски език функцията на българските предлози се изпълнява от *следлози*, наречени така поради това, че се намират винаги *след думата*, към която се отнасят (Димитрова-Тодорова 2006: 206–207). В Плевенско броят им е ограничен, напр. *Бахча ардѐ* (от тур. *ardi* ‘зад; задна част’, т. е. ‘зад градината’).

2. Трисъставни МИ не са регистрирани.

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ АРАБСКИ ЗАЕМКИ

Немалка част от имената, заети чрез турски език, са арабски по своя първоначален произход, напр. *Давалийско* (от тур. *dava* ‘съдебен процес, съдебен иск’, което е от араб.); *Дюкянчетата* (от тур. *dükân* ‘магазин’; занаятчийска работилница, което е от араб.); *Кадийско* (от тур. *kadi* ‘съдия у мохамеданите’, а то от араб.); *Калѐто* (‘крепост, укрепление’, заемка от тур. *kale* със същото значение, което от араб. *qal‘a* ‘крепост, замък’ – БЕР 1979); *Катранишко* (от тур. *katran* ‘гъста черна мазна течност за смазване осите на дървени коли, смола’, което е от араб.); *Мерата* (‘поляна, пасище’, заемка от тур. *mera* със същото значение, което е от араб.); *Сарафското* (от тур. *sarrafa* ‘който разменя пари, търговец на ценни книжа и чужда валута’, което е от араб.); *Табята* (‘окоп, укрепление’, заемка от тур. *tabya* със същото значение, което е от араб. *ta‘biya* – Škaljić 1973: 594); *Шейтан байр* (*şeytan* ‘дявол’, от тур. със същото значение, а то – от араб.).

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ ПЕРСИЙСКИ ЗАЕМКИ

Макар и малко, но в Плевенско са регистрирани и МИ от персийски заемки, напр. *Бахчата, Бахчите* (‘зеленчукова

градина', заемка чрез тур. *bahça, bahçe* 'градина' от перс.); *Бейгирча* (чрез тур. *beygir* 'впрегатен кон' от перс.); *Бента* (от тур. *bent* 'преграда', а то от пер.); *Бостаните* (от тур. *bostan* 'зеленчукова градина', а то от пер.); *Гериза* (от тур. *geriz* 'канал за мръсни води', а то от перс.); *Сарая* (от тур. *saray* 'дворец, палат', което е от перс.); *Тенковото кьоше* (от тур. *köşe* 'ъгъл, уединено място', което е от перс. *qoşa* със същото значение – БЕР1986); *Кюнка* (от тур. *künk* 'глинена водопроводна тръба', което от перс. *qunk* със същото значение); *Чардака* (от тур. *çardak* 'навес, асма', което е от перс.); *Чаршията* (от тур. *çarşı* 'пазар, тържище' от перс.); *чешма* (8), *Чешмата*, *Чешмичката*, *Чешмицата* (от тур. *çeşme* 'извор с чучури', а то от перс.)(вж. ТБР 1992).

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ ГРЪЦКИ ЗАЕМКИ

геран (80), *Гераните* – Бр., кладенец сред мочурлива ливада (гр. *γέρανι* 'крик'); *Друма* – Бег., път за околните села (гр. *δρόμος* 'път, улица'); *Келемето* – Л., изоставена нива (от тур. *keleme* 'изоставена, занемарена работена земя', което е от гр. *καλαμιά* със същото значение – Tzitzilis 1987: 151); *Мандрата* – Зл., местност, в която някога е имало кошари и мандри (гр. *μάνδρα* 'обор'); *Паралията* – Пел., равна и окръглена местност с гора и нива (гр. *παράλις* 'богаташ'); *Телеграфа* – Върб., ниви, през които е минавала телеграфна линия (гр. *τηλέγραφος* – 'устройство за приемане и предаване на бързи съобщения на разстояние чрез сигнали с електрически ток'); *Фунията* – Пел., падина с формата на фуния, където има чешма с каменно корито (гр. *ψυδρῖον* 'приспособление с конусообразна форма и дълъг долен край като тръба за наливане на течност в съд с тясно гърло) (вж. Коджаев 1972; РЧДБЕ 1978).

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ ЛАТИНСКИ ЗАЕМКИ

Грошарницата – Д.М., нива, в която е намерено гърне с грошове (*grosh* 'стара монета от 20 стотинки; дребни пари' през нем. от лат. *grossus* 'дебел' – БЕР т.І); *Хумата* – Върб., Риб., хълм с глинеста почва (лат. *humus* 'земя, пръст'); *Фондовете* – Лас., ниви, раздавани от държавния поземлен фонд на най-бедните селяни (от *фонд* – 1.Парични средства за определена цел.

2. Натрупване на средства, капитал. 3. Най-хубавата част от нещо – РЧДБЕ, 1978, през фр. *fondos* от лат. *fundus* ‘дъно; чифлик, имение’ – ЛБР 1980).

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ ИТАЛИАНСКИ ЗАЕМКИ

Комитишко – Обн., ниви (от *комита* ‘участник в българското революционно движение през турско робство; бунтовник’ – ит. *comitagi*) (вж. БИР 1992; БЕР 1979).

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ ФРЕНСКИ ЗАЕМКИ

Кантажа – Кл., Кр., Обн., Пис., начало на водоизточник (фр. *sartage* ‘хващам’); *Кариерата* – Кр., скали до реката за добив на камъни за строеж (фр. *carrière* ‘място за вадене на пясък, камъни и др.’); *Компанското* – Бър., пасище и храстовидна горичка, владение на съдружници (фр. *compagnie* ‘дружина, другарско общество, група’); *Туфите* – Ком., висончинки, обрасли с буйна трева (фр. *touffe* ‘китка стъбла и издънки от едно коренище; снопче, кичур’) (вж. ФБР 1992).

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ НЕМСКИ ЗАЕМКИ

Лагера – Пл., краен квартал, където са лагерували военни части (нем. *Lager* ‘стан на войска на открито в палатки или в бараки’); *Фелдшерското* – Пис., ниви, някога собственост на местния фелдшер (през рус. от нем. *Feldscher* ‘помощник-лекар’).

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ АНГЛИЙСКИ ЗАЕМКИ

При тунела – Згл., ниви около входа на тясна карстова пещера (англ. *tunnel* ‘подземен или подводен прокоп, по който минават шосе, канал и др.’).

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ РУМЪНСКИ ЗАЕМКИ

Гропана – Зл., яма с миризлива вода (рум. *groapă* ‘голям трап, яма’); *Кукүловското* – Бър., ниви и гора (рум. *sicul* ‘подутост, оток; качул на птица’) (вж. РБР 1962, 475; БЕР 1986).

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ УНГАРСКИ ЗАЕМКИ

Бачицето – Бър., склон с пасище, където доели козите (от *бачия* ‘стадо овце за млекуване; малка мандра’ – РЧДБЕ 1978);

Шарампола – Бег., Пел., Пис., местност с останки от стара крепост (от *шарампол* ‘дървено укрепление’ – РБЕ т. V, от рум. *șarampol* ‘кол; заострена дъска’) (РБР 1962).

От направените наблюдения могат да се направят следните обобщения:

1. Най-голям е броят на МИ, образувани от турски заемки. Една част от тях съдържат лексеми, днес непознати за българина, напр. *Ада̀та*, *Акча̀ра*, *Гечѝта*, *Ерѝка*, *Кютлу̀ка*, *Чомлекчѝя* и др. Друга част пазят лексика, навлязла в книжовния език и диалектите, напр. *Бакъ̀ра*, *Беклемето̀*, *Бента̀*, *Бурун̀*, *Гьо̀ла*, *Гювечѐ*, *Корѝя*, *Кованлъ̀ка* и др. Значителният брой топоними с турски произход говорят за присъствието на турско население в Плевенско по време на османското владичество, което сочат и историците.

2. На второ място по количество се нареждат МИ от арабски и персийски заемки, което е логично поради пътя на заемане на лексика в български език – чрез турски език в български навлизат много думи от арабски и персийски език. От регистрираните само топонимите *Бостанитѐ*, *Чешѝмата*, *Чешѝмцата* съдържат думи, познати на нашите съвременници, а останалите МИ се свързват с думи с остаряло лексикално значение.

3. МИ от гръцки, латински, френски, немски и английски език са ясни по етимология, защото заемките (в повечето случаи) трайно са се настанили в речниковата система на българина.

4. МИ от румънски, унгарски и руски език са единични и се свързват с думи с неясно или непознато днес лексикално значение.

5. По-интересни местни имена в Плевенско са: *Мира̀ж*, *Астъ̀ бунар*, *Грошѝрницата*, *Комѝтишко*, *Компа̀нското*, *Ту̀фите*, *Фелдишерското*, *Куку̀ловското*, *Бачѝцето*.

Б И Б Л И О Г Р А Ф И Я

- БЕР** 1979: Български етимологичен речник, Т. 2, 1979.
БЕР 1986: Български етимологичен речник, Т. 3, 1986.
БЕР 1995: Български етимологичен речник, Т. 4, 1995.
БИР 1992: Българско-италиански речник. НИ, С., 1992.
БТР 1976: Български тълковен речник А–Я. БАН, С., 1976.

Коджаев 1972: А. Коджаев. Гръцко-български речник. ВТС, 1972.

Димитрова-Тодорова 2006: Л. Димитрова-Тодорова. Местните имена в Поповско. С., 2006.

ЛБР 1980: М. Войнов, Ал. Милев. Латинско-български речник. С., 1980.

Петкова 2006: А. Петкова. Към езиковата характеристика на топонимите в Плевенско. – В: Йорданка Маринова. Изследвания по случай нейния седемдесетгодишен юбилей. Университетско издателство “Св. св. Кирил и Методий”, В.Т., 2006, 264-276.

РБР 1962: Румънско-български речник. БАН, С., 1962.

РРОДД 1974: Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век. БАН, С., 1974.

РБС 1975: Русско-болгарский словарь. М., 1975.

РЧДБЕ 1978: Речник на чуждите думи в българския език А-Я. БАН, С., 1978.

ФБР 1962: Френско-български речник. БАН, С., 1992.

Ška l j I ć 1973: Ška l j I ć, D. Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo, 1973 (цит. по: Л. Димитрова-Тодорова. Местните имена в Поповско. С., 2006).

T z i t z i l i s 1987: T z i t z i l i s, Chr. Griechische Lehnwörter im Türkischen. Wien, 1987. Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung 33 (цит. по: Л. Димитрова-Тодорова. Местните имена в Поповско. С., 2006).

СЪКРАЩЕНИЯ НА СЕЛИЩНИТЕ НАЗВАНИЯ

Бег. – Беглѐж	Кр. – Крѹшовица
Бр. – Брестовѐц	Л. – Лѐвски
Бър. – Бъркàч	Лас. – Лàскар
Върб. – село Върбйца	Обн. – Обнѐва
Д. М. – Дѐлна Митрополйя	Пел. – Пелишàт
Згл. – Згàлево	Пис. – Писарѐво
Зл. – Злокѹчене	Пл. – Плѐвен
Кл. – Койловци	Риб. – Рйбен
Ком. – Комàрево	